

קורס בחירה- רפואה הומניטרית

תחום הסיוע ההומניטרי עוסק במתן מענה לאוכלוסיות הנמצאות במצבי משבר בתחומים שונים. המענה ניתן בתחומים רחבים ביניהם: מזון, מחסה (SHELTER), מים וסניטציה (Water, Sanitation and Hygiene - WASH), בריאות ועוד. הסיוע ההומניטרי מחולק ל 2 תתי תחומים:

1. תחום הסיוע המיידי לטווח קצר (RELIEF) - רלוונטי במצבי משבר כגון אסונות טבע או אסונות מעשה ידי אדם.

2. תחום הפיתוח (DEVELOPMENT), העוסק בטיפול בגורמים החברתיים- כלכליים העשויים להוביל למשברים ומצבי חירום. זוהי תמיכה ממושכת באוכלוסיות חלשות.

הסיוע ניתן ע"י ארגונים אזרחיים מקומיים, ארגונים בינלאומיים או ארגונים ממשלתיים, הפועלים על ידי עובדים בשכר או מתנדבים. זהו תחום רחב שמביא לידי ביטוי מעשי את העקרונות ההומניטריים. סיוע לאוכלוסיות במצוקה התקיים מאז ומתמיד, אולם נראה כי הסיוע ההומניטרי המאורגן החל במאה התשע עשרה: בתקופת הרעב הגדול באירלנד (1846-1849) ובימי מלחמת קרים (1853-1856). במהלך המאה העשרים, נחתמו אמנות ז'נבה הבינלאומיות, הקובעות כללים למתן סיוע רפואי באזורי עימות, ומהוות בסיס לתחום המשפט הבינלאומי ההומניטרי. בעשורים האחרונים חלה עלייה ניכרת במודעות לתחום הסיוע ההומניטרי בכלל והרפואי בפרט. הוקמו ארגוני סיוע רבים הפעילים בתחומים שונים ונוסדו ארגונים בינלאומיים שעוסקים בקביעת מדדי איכות וסטנדרטים שנועדו להבטיח את התיאום בין הארגונים ואת איכות הטיפול.

רפואה הומניטרית הינה תחום מתפתח ברפואה. רופא העוסק במתן סיוע הומניטרי מתמודד עם סיטואציות אבחוניות וטיפוליות מורכבות. במקרים רבים, רפואה הומניטרית היא רפואה דלת אמצעים המתבססת בעיקרה על בדיקה פיזיקלית ואיננה כוללת אמצעי הדמיה ובדיקות מעבדה. ברפואה הומניטרית, ההחלטות על מתן הטיפול דורשות התייחסות לאתגרים סביבתיים כמו למשל: חוסר זמינות של המשך המעקב הרפואי והטיפול, היעדרם של טיפולים מתקדמים בבתי החולים בסביבה, והיכרות עם מחלות זיהומיות ששכיחות באזור. הטיפול הרפואי באזורים מוכי אסון דורש התמודדות עם דילמות רפואיות מורכבות, רגישות תרבותית גבוהה והבנה עמוקה של הסיטואציה על היבטיה השונים, כל זאת במטרה להעניק טיפול מועיל ומכבד לאוכלוסייה המקומית.

הרפואה ההומניטרית מביאה לכדי מעשה רבים מערכי היסוד עליה נשבעים הרופאים בשבועת היפוקרטס.

יעדי הקורס :

1. הגברת המודעות של התלמידים למורכבות של סיוע הומניטרי במצבי חירום ואסון.
2. דיון בנושא סוגיות אתיות ומוסריות הכרוכות בתחום הסיוע ההומניטרי.
3. הבנת חשיבותה של הרגישות התרבותית בטיפול הרפואי.

הקורס יורכב מ 6 שיעורים בני תשעים דקות ובמהלכו יוצגו בפני התלמידות והתלמידים העקרונות המנחים את הרופאים בעת מתן סיוע המוניטרי. יוצגו דילמות הכרוכות במתן סיוע רפואי הומניטרי, יערכו דיונים אתיים-מוסריים הנוגעים למתן הטיפול ויוצגו ארגוני סיוע מרכזיים הפועלים היום בארץ ובעולם.

שיעור 1- רפואה הומניטרית-פנים רבות לה.

הצגה מזווית אישית של זירות שונות במהלך העשור האחרון בהן ניתן סיוע רפואי לאוכלוסיות במצבי משבר- אסונות טבע (רעידות אדמה, שיטפונות) ואסונות מעשה ידי אדם (מלחמות- פליטים) . בשיעור יוצגו דרכים מגוונות למתן סיוע רפואי ע"י ארגונים בעלי יכולות ותפיסות שונות. לדוגמא : בית חולים שדה EMT 3 (צה"ל- נפאל, האיטי), בית חולים המופעל ע"י מתנדבים עצמאיים (האיטי 2010), מרפאות שטח נידות EMT 1 (פיליפינים, מוזמביק), מרפאות במרכזי פליטים (סרביה, פולין)., טלמדיסין (סוריה) .

שיעור 2- "לעשות סדר בבלגן".

הצגת מערך הניהול והפיקוד של ארגוני הסיוע ההומניטריים. בשיעור זה התלמידות התלמידים יכירו את הארגונים האחראים על שליטה ותיאום בין ארגוני הסיוע. יוצג מבנה ארגון WHO והארגונים הכפופים אליו והעובדים בשת"פ עמו. יושם דגש על הבנת המורכבות של ניהול ארגוני באזור של "כאוס", כמו כן תיערך הכרות עם תהליך הסטנדרטיזציה של ארגוני הסיוע הרפואיים. תוצג חשיבות העבודה בשיתוף פעולה עם ארגונים מקומיים.

שיעור 3- פוליטיקה, כסף, וסיוע הומניטרי.

בשיעור זה נשאל את השאלה "מי מכריז על הצורך בסיוע הומניטרי בינלאומי?" נדון בשאלה מה ניתן לעשות במצב בו למרות צורך ברור המדינה איננה מעוניינת בסיוע עקב שיקולים פנימיים, ומה ניתן לעשות כאשר המדינה מפלה בין אוכלוסיות באופן חלוקת משאבי הסיוע? נשוחח גם על מדיניות הסיוע הישראלי הבינלאומי, מעורבות משרד החוץ והממשלה במתן הסיוע. נדון בנושא האינטרסים המדיניים המהווים שיקול במתן הסיוע. במהלך השיעור יוצגו דוגמאות למורכבות פוליטית במבצעי סיוע בין מדינות בעבר. נדון בפן הכלכלי של הסיוע ההומניטרי ("מאחורי הקלעים של הסיוע ההומניטרי") - מתי ניתנת תמיכה ממשלתית, מתי אפשר להיעזר בקרנות סיוע , מה ההבדל בין ארגונים מסחריים ועמותות ללא מטרת רווח.

שיעור 4- דילמות רפואיות ורגישות תרבותית.

הצגת דילמות קליניות עמן מתמודד הרופא בשטח. יוצגו סוגיות הקשורות ביכולות האבחון הבסיסיות, במגוון התרופות המצומצם המצוי במקום, בהעדר אפשרות למעקב רפואי ומעבדתי ובנגישות מוגבלת להמשך טיפול רפואי מתקדם. יובאו דוגמאות לפתרונות טכנולוגיים המקדמים את יכולות האבחון בשטח. נשאל שאלות כמו- כיצד מטפלים בחשד לאירוע לבבי בפליט הנמצא במנוסה המסרב לעצור את המסע מחשש שלא יוכל להגיע ליעדו? מה הטיפול הנכון לאישה הסובלת מתסמיני היפרתירואידיזם ללא אפשרות לביצוע בדיקת דם לאישוש האבחנה וללא יכולת לבצע בדיקות דם למעקב במידה ותינתן תרופה? בנוסף, נדון בשיעור זה בסוגיות הקשורות בשונות תרבותית. סיוע הומניטרי, כמו כל עבודה רפואית, נעשה על בסיס כבוד לאדם הנזקק לו העבודה ההומניטרית מחייבת התייחסות ומודעות רבה לנושא הגיוון התרבותי והערכים השונים. יוצגו מקרים בהם הרגישות התרבותית משפיעה על החלטות טיפוליות שונות.

שיעור 5- תזונה, בטחון תזונתי, סניטציה והיגיינה

תחומי התזונה, הסניטציה וההיגיינה הינם תחומים הנושקים ישירות לסיוע הרפואי. בשיעור זה יוצגו הדרכים לזיהוי ואבחון מצב התברואה בשטח וכן חלק ממגוון הפתרונות הבסיסיים והמתקדמים המוצעים לטיפול בנושאים אלו לטווח הקצר והארוך. יוצגו כלים להערכת הביטחון התזונתי ומצב התזונה, והמענה המוצע במצבי בתת-תזונה. כמו כן, יוצג בשיעור זה תחום הסיוע הפסיכוסוציאלי העוסק בחיזוק ובניית החוסן הקהילתי ובטיפול ומניעת תסמונת פוסט טראומטית.

שיעור 6- תרגיל סיכום.

בשיעור זה יחולקו התלמידות והתלמידים לקבוצות. יוצג בפניהם "מקרה מתגלגל" של מצב אסון. כל קבוצה תידרש לפעול כיחידת סיוע הומניטרית. "המקרה המתגלגל" יעמיד בפני התלמידים התמודדויות שונות ודילמות. הם ידרשו לדון ולקבל החלטות לפעולה הנוגעים לכל התחומים שהוצגו בקורס (כולל בחירת שיתופי הפעולה, מיקום הפעלת המרפאה, התמודדות עם סוגיות תרבותיות, רפואיות, מתן מענה בתחומים שונים וכו'). בסיום השיעור תיערך שיחת סיכום ומשוב אודות הקורס.

דרישות מעבר :

נוכחות והשתתפות פעילה הינם בגדר חובה בקורס זה.
הקורס הינו קורס העשרה שלא דורש הכנת עבודה או מבחן.

חומרי קריאה -

1. Birn, A. E., Pillay, Y., & Holtz, T. H. (2017). *Textbook of global health*. Oxford University Press.
2. Merson, M. H., Black, R. E., & Mills, A. J. (2011). *Global health: Diseases, programs, systems, and policies*. Jones & Bartlett Publishers.
3. מאמרים רלוונטיים ואתרי אינטרנט של ארגונים מובילים - הפנייה מדויקת תעשה על בסיס מקרי .
בוחן בהם נדון בשיעורים

הקורס יועבר ע"י ד"ר שרון שאול, מצ"ב קורות חיים.